

საგადასახადო კულტურის ფორმირებაზე მოქმედი ფაქტორები საქართველოში

ეკატერინე შანიიძე
ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო
უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

საგადასახადო სისტემის ფუნქციონირებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გადამხდელთა საგადასახადო კულტურა. თუმცა, აღნიშნული ფენომენი კავშირშია ასევე საგადასახადო ადმინისტრირების განმახორციელებელ პირთა ქმედებებთან. საგადასახადო კულტურაში მოიაზრება, ერთის მხრივ, გადამხდელთა გაცნობიერებული და ნებაყოფლობითი ქმედება, მონაწილეობა მიიღონ ბიუჯეტის შემოსავლების ფორმირებასა და საერთო საზოგადოებრივი სიკეთის შექმნაში და მეორეს მხრივ, საგადასახადო ორგანოს თანამშრომელთა პროფესიონალური და კეთილსინდისიერი საქმიანობა, რომელიც უშუალოდაა დაკავშირებული დაბეგვრის პრინციპების დაცვასთან. ამ უკანასკნელთა ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს გადამხდელთა ინფორმირებულობასა და საგადასახადო ვალდებულებათა ნებაყოფლობითი შესრულების უზრუნველყოფაზე.

ქვეყანაში საგადასახადო კულტურის დონე საგადასახადო სისტემის განვითარების მნიშვნელოვანი ინდიკატორია. დაბეგვრის მექანიზმის ეფექტურობის ზრდა ეკონომიკური განვითარებითა და საგადასახადო კულტურის დონის ამაღლებით მიიღწევა. თავის მხრივ, საგადასახადო კულტურის ფორმირება რთული პროცესია, რომელსაც სოციალური, ეკონომიკური და სამართლებრივი ასპექტები გააჩნია.

საგადასახადო კულტურა გადამხდელებსა და საგადასახადო ორგანოთა წარმომადგენლებს შორის საგადასახადო ურთიერთობების დროს ჩამოყალიბებული ქმედებების, პრინციპებისა და ნორმების ერთობლიობაა. სწორედ ამ პროცესშია მნიშვნელოვანი ამ ორი მონაწილის კეთილგანწყობილი ურთიერთდამოკიდებულება, როგორც პარტნიორებმა კეთილსინდისიერად შეასრულონ დაკისრებული ვალდებულებები საერთო სახელმწიფოებრივი აღმავლობის უზრუნველსაყოფად. საგადასახადო მოხელის მაღალ კულტურაზე მეტყველებს გადამხდელთა მიმართ ისეთი ბერკეტების გამოყენება, როგორცაა: კონსულტაციებისა და რეკომენდაციების გაცემა, სხვადასხვა საგადასახადო საკითხებზე მათი დროული ინფორმირებულობა, საგადასახადო ვალდებულებების დროულად და სრულად შესრულებაში მისთვის კანონმდებლობით მინიჭებული უფლებების გამოყენება. ამ შემთხვევაში სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულება დაბეგვრის ნორმების მიმართ გადამხდელთა საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლებასაც გულისხმობს.

საქართველოში საგადასახადო კულტურის ფორმირებაზე მოქმედ ფაქტორებს შორის გამოვყოფთ შემდეგს:

მენტალური პრობლემა - საბაზრო ეკონომიკისთვის დამახასიათებელი უნარ-ჩვევების გამომუშავე-

ბას, რაც თანამედროვე ბიზნესის წარმართვის აუცილებელი პირობაა, გარკვეული დრო დასჭირდება. თუმცა, აღნიშნულ პროცესს გარკვეულწილად ხელს შეუწყობს საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში არსებულ სხვადასხვა გაცვლით პროგრამებში სტუდენტების ჩართვა, რაც უცხოური გამოცდილების გაზიარებას შეუწყობს ხელს. ასევე მნიშვნელოვანია, საგადასახადო ვალდებულებებს გავაცნოთ განვითარებული ქვეყნების დაბეგვრის სუბიექტებისთვის დამახასიათებელი ქცევის თავისებურებები საგადასახადო მიმართებაში და დავანახოთ მათი დადებითი მხარეები, რისი განხორციელებაც შეიძლება სხვადასხვა ფორუმების მოწყობით, უფასო ტრენინგების ჩატარებით, საინფორმაციო ბუკლეტების დარიგებით.

საჭიროა გადამხდელებმა გავაცნობიერონ, რომ ეკონომიკურ აღმავლობასა და ხალხის კეთილდღეობაზე მიმართული უცხოური გამოცდილების გაზიარება მხოლოდ დადებითად აისახება საგადასახადო კულტურის ამაღლებაზე;

საგადასახადო კანონმდებლობის ცოდნის დაბალი დონე - მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ საქართველოში არსებული დაბეგვრის წესების შესახებ სრულყოფილი წარმოდგენა არა აქვთ არა მარტო გადამხდელთა აბსოლუტურ უმრავლესობას, არამედ, ეკონომისტების, იურისტებისა და თვით კანონმდებლების უმეტეს ნაწილს არა აქვს. აღნიშნულ პრობლემას აღრმავებს დაბეგვრის წესების სწავლების დაბალკვალიფიციური დონე. ხშირად საგადასახადო ორგანოს წარმომადგენელთა მხრიდანაც რთულია კომპეტენტური პასუხის მიღება ამა თუ იმ საკითხზე, რადგან, ზოგჯერ მათაც არასწორად აქვთ გაგებული ესა თუ ის ნორმა ან თავს არიდებენ პასუხისმგებლობის აღებას საკუთარ თავზე;

საგადასახადო კულტურა

არათანაბრად გადანაწილებული საგადასახადო ტვირთი - როგორც ცნობილია, შემოსავლის დაბეგვრისას საქართველოს საგადასახადო კანონმდებლობა ითვალისწინებს პროპორციული განაკვეთების გამოყენებას. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ერთის მხრივ, გამართვდა გადასახადების გამოანგარიშების პროცესი, თუმცა, მეორეს მხრივ, ერთნაირ საგადასახადო პირობებში ჩააყენა მაღალშემოსავლიანი, საშუალო და დაბალშემოსავლიანი გადამხდელები;

არასრულყოფილი საგადასახადო კანონმდებლობა - საგადასახადო კულტურის ფორმირებაზე გავლენას ახდენს გადამხდელთა ინფორმირებულობა. ეს უკანასკნელი კი პირდაპირ კავშირშია საგადასახადო კანონმდებლობის სიმარტივესთან და აღქმადობასთან.

მაგალითისთვის, განვიხილოთ საქართველოს საგადასახადო კოდექსის ერთ-ერთი ნორმა - 272-ე მუხლის მე-6 ნაწილი: „ამ კოდექსის 64-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, თუ პირს საგადასახადო მოთხოვნა ჩაბარდა გადასახადის გადახდის ვადის დადგომის შემდეგ, საურავის დარიცხვა განხორციელდება საგადასახადო მოთხოვნის ჩაბარების დღის შემდეგ 30-დღიდან“. ამ კოდექსის 64-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი კი განმარტავს, რომ საგადასახადო ორგანო ვალდებულია პირს წარუდგინოს საგადასახადო მოთხოვნა, როცა ხდება იმ გადასახადების დარიცხვა, რომელთა გაანგარიშება საგადასახადო ორგანოს ვალდებულიაა. ამრიგად, ერთი კონკრეტული ნორმის შინაარსის გასაგებად, მკითხველს უხდება უცებ სხვა ნორმის მოძებნა და ნაკითხვა, რაც საკმაოდ რთულად აღსაქმელია, მით უმეტეს მაშინ, როცა საგადასახადო კოდექსის მრავალი მუხლი ამგვარი აგებულებისაა;

გადამხდელთა გარკვეული ნაწილის პარტიულ-პოლიტიკური მფარველობა - საგადასახადო კულტურის ფორმირების პროცესის დაჩქარებისათვის მნიშვნელოვანია გამოირიცხოს ეკონომიკის ცალკეული დარგებისა თუ ქვედარგების მონოპოლიზება, რისთვისაც წლების განმავლობაში ხშირად გამოიყენ-

ებოდა კონკურენტთა საქმიანობის დაუსაბუთებელი შეფერხება სახელმწიფო ორგანოთა ხელთ არსებული ბერკეტებით, როგორცაა გაჭიანურებული შემომწებები, ქონების და საბანკო ანგარიშების დაყადაღება და ა.შ. უმნიშვნელოვანესია არ დაირღვეს დაბეგვრის ერთ-ერთი უმთავრესი პრინციპი - საყოველთაობა;

გადასახადის გადამხდელის მხრიდან ბიუჯეტში მობილიზებული სახსრების ხარჯვის დროს შესაბამისი საზოგადოებრივი სიკეთის მიუღებლობა - აქ მთავარი პრობლემა მდგომარეობს იმაში, რომ გადამხდელებს დაკარგული აქვთ სახელმწიფოს მიმართ ნდობა. შემოსავლების სამსახური კი მდგომარეობის გამოსწორებას მის მიერ შემუშავებული სტრატეგიის მიხედვით, ისეთი ღონისძიებების გატარებით აპირებს, როგორცაა: **საინფორმაციო-სატელევიზიო ვიდეორგოლები, თოქ-შოუები, სხვადასხვა ინფორმაციების გამოქვეყნება**. თუმცა, ჩვენი აზრით, ნდობის ამაღლებისთვის და გადასახადის გადახდის სურვილის გაჩენისათვის მხოლოდ აღნიშნული მიდგომები არასაკმარისია. საჭიროა ბიუჯეტის ხარჯების ოპტიმალური განაწილება, ბიზნესის განვითარებისთვის შესაბამისი ინფრასტრუქტურის შექმნა, სოციალური პროექტების დაფინანსება და ა.შ., რათა გადამხდელი ხედავდეს, რომ მის მიერ გაღებული გადასახადის თანხა, რომელიც შემოსავლებს აკლდება, მონაწილეობას ღებულობს საერთო სახელმწიფოებრივ სიკეთეებში და ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში;

კონტროლის ღონისძიებების არასრულყოფილი განხორციელება გადამხდელთა ფართო მასებზე - თითქმის არ ხორციელდება საგადასახადო კონტროლის ღონისძიებების გატარება საქმიანობის ისეთ სფეროებში დასაქმებული გადამხდელების მიმართ, როგორცაა უძრავი ქონების იჯარით გაცემა, მგზავრთა გადაყვანის მომსახურება, ბაზრობების ტერიტორიებზე ვაჭრობა და სხვა. ამდენად, არაკონტროლირებად სფეროებში დასაქმებული გადამხდელების უმრავლესობა არც თვლის თავს ვალდებულად, შეასრულოს საგადასახადო ვალდებუ-

ლებები. ამდენად, გადასახადებისგან თავის არიდება დაკავშირებულია მისი გამოვლენის ალბათობასა და შესაბამისი სასჯელის სიმკაცრეზე. დანაშაულის გამოვლენის ალბათობის ზრდა უნდა მოხდეს საგადასახადო კონტროლის ღონისძიებების მოქმედებების არეალის გაფართოებით. გადამხდელი გადაიფიქრებს გადასახადების დამალვას, თუ დარწმუნებული იქნება, რომ საგადასახადო ორგანოები აუცილებლად გამოავლენს მას. აღნიშნულ პროცესებში აუცილებელია გამოყენებული იქნას მიდგომა - პრევენცია, ნაცვლად რეპრესიისა. ნაგულისხმევია, რომ კონტროლის პროცედურების განხორციელების თანმიმდევრობისას ჯერ ამონაწერი იქნას პრევენციული მეთოდების გამოყენების შესაძლებლობები და მხოლოდ ამის შემდეგ გადავიდეთ უფრო მკაცრ ღონისძიებებზე. სასჯელის სიმკაცრით მანიპულირებისას საჭიროა დაცული იქნას პრინციპი - მოხდეს კომპენსირება, როგორც გადასახადების დამალვით სახელმწიფოსთვის მიყენებული ზიანისა, ისე მის გამოვლენაზე განეული ხარჯისა. მაგრამ მეორე კომპონენტის შერჩევას არ უნდა მოხდეს გადაჭარბება ანუ სანქციის ოდენობამ, ერთის მხრივ, უარი უნდა ათქმევინოს გადამხდელს დანაშაულის ხელმეორედ ჩადენაზე და მეორეს მხრივ, არ უნდა გამოიწვიოს ამ ეკონომიკური სუბიექტის საქმიანობის მთლიანად შეფერხება. ამ შემთხვევაში დასაბეგრი ბაზის ზრდის ნაცვლად მივიღებთ შემდგომში მის საგრძნობლად შემცირებას.

ამრიგად, გადასახადებისგან თავის არიდების გამოვლენამ და ადეკვატურმა სასჯელმა იმგვარად უნდა შეცვალოს პოტენციური დამნაშავის (ამ შემთხვევაში გადამხდელის) ქცევა, რომ მან გააცნობიეროს უმთავრესი პირობა ეკონომიკური საქმიანობის განხორციელებისა - ლეგალიზებული საგადასახადო ურთიერთობებით უკეთეს მდგომარეობაში აღმოჩნდება მისი ბიზნესი, ვიდრე უკანონო ქმედებებით.

მაშასადამე, ზემოთჩამოთვლილი ღონისძიებების კომპლექსურად განხორციელება, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვნად შეცვლის გადასახადის გადამხდელთა ქცევას საგადასახადო კულტურის დონის ამაღლებითა და ბიზნესის კეთების ევროპული შეხედულებების ჩამოყალიბების თვალსაზრისით. მთავარია, ერთის მხრივ, გადამხდელებმა იგრძნონ, რომ სახელმწიფოს სურს პარტნიორული ურთიერთობები სადამსჯელო ღონისძიებების ნაცვლად და ამ საქმეში თითოეული მათგანის ადეკვატურ ქცევას დიდი მნიშვნელობა აქვს და მეორეს მხრივ, საგადასახადო ვალდებულებების შეუსრულებლობის შემთხვევაში მისი გამოვლენის ალბათობა იყოს მაღალი და სასჯელი - შესაბამისი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, სსმ, 54, 12/10/2010;
2. „საგადასახადო ვალდებულებების ნებაყოფლობითი შესრულების სტრატეგია 2015-2016“, განთავსებულია 11 თებერვლიდან, 2015. // ელ. მის.: http://rs.ge/Default.aspx?sec_id=4845&lang=1&newsid=3315
3. Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории. Пер. с англ. М.: ГУ ВШЭ, 2003 г;
4. Энциклопедия Экономиста; Налоговое администрирование: содержание, формы и методы; //ელ. მის.: <http://www.grandars.ru/student/nalogi/nalogovoe-administrirovanie.html>; Internet.

SUMMARY

Ekaterine Shainidze

A doctoral student of Batumi Shota Rustaveli State University

The culture of paying taxes is very important for functioning The Tax Paying System. This term includes as legal actions of payers, but also timely fulfilling the duties of representatives of Tax Paying Institutions. This article discusses those factors, which we think, are a big influence on forming The Tax Paying system. The article also offers the ways of managing the factors, which will accelerate this process.